

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ : İHSAN HİNÇER

SAYI : 6

OCAK 1950

SENE : 1

Halk Edebiyatında :

4 GARİP VE GURBET

Yazan : Murat URAZ

Halk edebiyatında (gurbet) meftumunun acı izlerine rastlanır. Halk şairleri şiirlerinin çoğunda gurbetten ve gariplikten şikâyet eder, yurdundan uzak bulunuş, onda çok hazin hisler uyandırır.

Kendisini yeni anlamağa çalışan ve şairliğinin damlaları sazının tellerinden henüz dökülmeğe başlayan halk şairleri, kendinden evvelki üstadlarının uyduğu (gurbete çıkmak) an'anesine de uymağa hazırlanır.

Rüyasında başka bir diyarda bir dilber gören genç âşık; onu bulabilmek veyahut (Kâmil âşıklar) bulup onlardan feyz ve nasihat almak emelidir.

Yine azimetim diyar gurbete

der, yoldaşı ve ruh arkadaşı olan sazını (omuz aşırı) yaparak yurdundan uzaklaşır. (Az gider uz gider, dere tepe düz gider), diyar diyar, köy köy dolaşır, çeşit çeşit insanlar ve güzeller görür. Bir yerde gözünü alan bir dilbere gönlü de takılınca ona sazi ve sözü ile ruhunun ürperişlerini duyurmağa çalışır. Ondandır güler çehre ve yakınlık görürse dünyalar kendisinin olur. Görmezse üzüldür, fakat yine arkasını bırakmaz, uğrunda her türlü perişaniğe katlanır. Ancak, onun (yâdlarla) düşüp kalktığını duyar ve görürse buna tahammül edemez, her şeyi feda eder, acıları ile arkadaş olur, ve (terki diyar) eder. Bununla beraber sevdiğini unutmus değildir. Sevgi ateşi kalbini her an kavurur ve:

Durmaz gözüm yaşı akar çay gibi
Gül cemali hayalimde ay gibi
Ala göz üstünde kaşlar yay gibi
O vefasız zalim kalsın ellere

sözlerini sazının iniltilerine katarak etrafa yayar.

Halk şairi hem gurbetten korkar, hem de onun cazibesine kendisini kaptırmaktan kurttamaz. Sevmekten, yalnızlıktan, ızdıraplarını duyuracak dert ortağı bulamamaktan her zaman şikâyetçidir, gariptir ve dertlidir:

Gurbet illerinde çaresiz kaldım
Bir halimden bilir hiç yârgarım yok

Veyahut :

Ben garibim kimse bilmez halimi
Aşkın kitabından açtım falımı

diyen âşık, kaderin binbir mesakkatle karşılık, gönül hastalığı gün geçtikçe şiddetini artırır. Başka bir diyarda bıraktığı sevgilisi varsa onu da hatırlar :

Neşteri, hicramı vurdu çiğerde
Gün heğün artmada hastalık serde
Diyarı gurbette tutuldum derde
Yarım gel yaramı sar garib garib

sözleriyle feryad eder. Yalnız bu kadarla da kalmaz, çok zamanlarında bedbin olur, herkesi riyakâr ve sevgilisini vefasız görür, hattâ bir (Tilki tuzağı) na tutulmaktan korkar. Etrafına itimadı kalmaz ve bir (kadırbilen) arar:

İtibar olmazmış yüze gülene
Canım kurban olsun kadir bîlene

TÜRK FOLK

Padişah oğlundaki bu gizli derdi, bir kocakarı bildi yalnız. Bir elek aldı, bir parça un, bir de ekmeğe sacı aldı, kızın bulunduğu yere gitti. Eleği ters tuttu unu eleyemedi; sacı ateşe ters koydu ekmeği pişiremedi. Ağacın tepesinden seyreden kız dayanamadı, seslendi:

— Nene öyle olmaz; eleğin içi dışa gelsin, sacın kamburu üstü çıksın, dedi. İhtiyar:

— Ne yapayım kızım, gözüm görmez, elim tutmaz, gel sen pişiriver, dedi.

Kız kocakarının yardımına koşmak için ağaçtan aşağı indi, iner inmez de yakayı ele verdi. Tuttukları gibi Padişah oğlunun sarayına götürdüler. Bir gün, beş gün; bir ay, iki ay; olmadı bir sene, beş sene derken kızın da gönlü delihanıya oynadı. Evlendiler.

Bir küfe yumurtada iyi yumurta var, çürük yumurta var. Dünyada da öyle. İyilerin yanında kötüler de geçinip giderler. Tıpkı yaşların yanında kuruların yandığı gibi. Bir birinin kapısını çalanlar, birbirinin kuyusunu kazanlar; hep bu yeryüzündedir. İyi huylu padişah oğlunun da komşusu kötü bir kadın vardı. Karı kocanın arasına kara kedi gibi girmek istedi. Bir gün kızı kandırıp hamama götürdü. Soydu, çıplak etti. Kan bürümüş gözlerini döndüre döndüre:

— Seni öldüreceğim, dedi. Kız:

— Bari duamı edeyim de öyle öldür, dedi.

Kız ellerini açıp ta duaya başlayınca kuyruklu, kanatlı bir kuş oluverdi. Kötü huylu komşu kadın güzel kızın elbiselerini giydi, yüzünü göstermeden saraya girdi.

Kuş olan kız, o günden sonra her gün padişah oğlunun bahçesine gelmeye başladı:

— Kocam uyur mu; kötü huylu komşu ka-

dın soyunur mu? Kocamın yediği yağla bala sun; deyip uçardı.

Bir gün padişah oğlu kuşun tutulup kestisini istedi. Saçı gür, yüzü nur içinde iyi kâğıt bir ihtiyar kuşu kesti. Kusun kanının damladığı yerde kocaman bir diken çıktı; kötü huylu komşu kadının ayağına batar oldu.

Saçı gür, yüzü nur içinde iyi kalbli ihtiyar bir gün kızın çıktığı ağacı da kesti; odun yaptı, evine götürdü. Odunlar ocakta yanarken komşu kızın alevler arasında bir güzel kız çıktı. İhtiyar pek sevindi. Böyle güzel, böyle iyi yürekli bulduğu için Allahına dua etti. Kızın meraklı yatını dinledi. İhtiyar bir gün gizlice padişah oğlunu çağırdı. Padişah oğlu gelince, karısının komşusunda bulunduğunu anladi. Doğru evine götürdü. Kötü huylu komşu kadına:

— Kırk katır mı istersin kırk satır mı? dedi. Kötü huylu komşu kadın:

— Kırk satırı ne yapayım? Kırk katıra benim de gezmelere giderim, dedi.

Kırk katırın kuyruğuna bağladıklarıyla hepten dişi, dağlara, taşlara sürdüler. O günden beri kötü huylu komşu kadın, o kırk katırın kırk kuyruğunda sürünüp duruyor.

Bu ölümlü dünyada, iyilikle kötülük ne yerde kalır, ne gökte. İyilik eden de kendisine yarar, kötülük eden de kendisine...

Ya! geyik olan kız ne oldu diye sormayalım, hiç? O da arada bir aklına geldikçe:

TIN TIN EDEN KABACIK
BİZİ ALDATAN BABACIK

Diye, ormanlarda bayırlarda babasını, kızı deşini araya dolaşa ömrünü doldurmuş. Bin bir acı çekmiş, sonunda da anasının yanına göçmüş...

Beslenmeyen yazılar
istenince geri gönderilir

Dizgi ve baskı :
YÖRÜK MATBAASI
İstanbul

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Yıllık aboneli : 60,
altı aylık aboneli : 30
liradır.

Yurt dışı senelik abone :
\$ 8, £ 4, DM. 18

TÜRK HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fillen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve hususî için adres : Posta Kutusu : 46, Akseray — İstanbul, Tel. : 22 49 74

halinde şikâyetler eder veyahut:

Yârab nice olur sî garib halim
Gurbete düşeli ei bana düşman
Hiç kurtaramam ben bu garib serim
Ayağım bastığım yol bana düşman

der.

Yine bu kimsesiz ve dört yanını düşmanların çevirdiğini zanneden âşık bazan halâsı sîla da arar:

Dört yanından hicran yolun bağladı
Yel ver felek gönder beni silaya
Zaptolunmaz, çeşimini yaşı çağladı
Yel ver felek gönder beni silaya
Gara gözlüm kaldım gurbet alierde
Görsledim aradım bu yerlerde
Kâdir Meviâm yakma beni illerde
Yakma ninem, gönülüm yaralı yakma

sözleriyle tahassüslerini döker.

(Sîla derdi, vatan derdi, yâr derdi) şâiri daima harap eder, esasen şâir; ya bir yâr aramak için gurbete çıkmıştır, veyahut bir vefasız yâre küserek ondan kaçmıştır. Böyle de olsa yine onu unutmaz. Gurbette iken yine o yârden haber almak ister. Yârini ve yurdunu hatırlayıp da haber alamamak, onun bütün huzurunu alt üst eder. İnsanlar ona bir şey ifade etmez olur. Artık turnalara, gökte uçan kuşlara, bulutlara sormağa başlar.

Turna; halk şâirinin en değerli ve en kıymetli bir habercisi ve dert ortağıdır. Şâir ondan haber bekler, dardını ona anlatmağa çalışır.

Halk şâirleri mektuba; (Gam yükü, yazılmamış ferman, nâme) gibi adlar verir. (Yazılmamış ferman) aynı zamanda talih mânâsına da gelir.

Burma burma duman tüter dağın belinden
Yazılmamış ferman gelir yârin ilinden

sözleri de bu inanışların ifadesidir.

Maddî ve manevî şahsiyetini bazen de ayrı ayrı gören şâir: (Kendim gurbet ilde, gönül sılada) diyerek birisi ile; rüyasında görüp de diyar diyar aradığı sevgilisi uğrunda gurbet halini, diğerleri ile de; bütün bir gençlik çağı boyunca hâtıralarını gömdüğü yurdunun hasreti ve sîla ihtiyacını anlatır.

Onun yurda dönmek ümidini kestiği zamanları da olur. O anda (Yâd illerde) ölüp kalacağını düşünerek yöce kapılan şâir:

Herkesin sevdiği g'yer alları
Koy benim sevdiğim g'ysin karâler

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

VE

ALTINCI DİL KURULTAYI

Türk Dil Kurumu altıncı Kurultayı münasebetiyle dergimiz adına Kurultaya gönderdiğimiz telgrafla aldığımız cevap aşağıdadır:

Altıncı Türk Dil Kurultayı ANKARA

«Türk Folklor Araştırmaları» dergisi, Altıncı Türk Dil Kurultayının, güzel Türkçemize yararlı olmasını diler, Kurultay üyelerini saygıyla selâmlar.

«Türk Folklor Araştırmaları»
Dergisi sahibi:
İhsan HİNÇER

Sayın B. İhsan HİNÇER,
«Türk Folklor Araştırmaları»
Dergisi sahibi

İSTANBUL

Türk Dil Kurumu Altıncı Kurultayının çalışmalarını dolayısıyla belirtilen iyi duygulardan dolayı teşekkür eder, saygılar sunarız.

Kurultay
Başkanlık Divanı

Kefen yatışmazmış garib ölene
Belki yârin çevresine saralar
ve:
Mezarımı yol üstüne koysunlar
Gelen geçen garib öldü desinler
sözleriyle derin üzüntülerini ve hicranlarını ifade etmiş olur.

Halk şâirleri gurbetin o kadar tesiri altında kalmışlardır ki, hikâyeler, hep gurbette geçen maceralarla doludur ve halk şâirlerinden (Garib, Garibî, Gariboğu, Gurbeti) gibi mahlasları da alanlar olmuştur.

Murad URAZ

UZUN HAVA

Yazan : Mahmut R. GAZİMİNÂL

Kopuz çalarak saz şâirliği eden ozan, epik şiirler okuyarak konaktan konağa geziye çıkar; halktan itibar, beylerden yardım görürdü. Ozanın mistik olanına Âşık denildi; onlar da tek keden tekkeye dolaşır dururlardı; mistik şiirlerini bîhassa kopuz eşliğiyle söylerlerdi, Yunus Emre'nin XIII. asır sonlarında demiş olduğu gibi:

Ölmez ışık bilisleri esrik meclis hoşları,
Daim bunların işi çeng-ü şeşta rebaiddür.

**

Yuras imdi sübhâmı vasfeyledi gönülide.
Ayrı değül ârifden bu kobuz ile şeşte.

Türlü sosyal sebepler bu iki sınıf saz şâirini zamanla birleştirdi. Kopuzda kirişler yerine tel takılması gibi bazı değişiklikler de o sazın «tel tambura», «bağlama», «meydan sazı» denilen çeşitlere inkılâp etmesine erkenden yol açtı. Fakat, saz şâirliğinin etnik damgular halindeki Türkmeni, Varsağı, Beyâtî gibi ağızlarının, veya daha bölgesel (régional) olan Urfa Ağızı, Harput Ağızı, Eğri Ağızı gibi ezgi tiplerinin kaybolmasına imkân yoktu: «Usûl» kalıplarına bağlanmayan işte bu gibi serbest ritimli (veya ritime nâbetleşe libâs gösteren) tarihi ezgi tiplerinin hepsine birden Uzun Hava denir. Böylece, uzun hava, Ozanın en eski ezgi tarzından armağan olarak musiki folklorumuzun özü sayılır; hem de tetkik ve tesbiti en güç olan özüdür.

«Uşşak makamı»nın en eski şekli bu tipin menşei vücuda getirmiş olduğu kanaatindeyim: çünkü, hem Uşşak sözü «aşıklar» demektir, hem de Meragalı Abdülkadir Türklerin bîhessa bu makamda epik ezgiler söylediklerini XV. asrın başlarındaki müşahedelerine göre belirtmiştir.

Acık havada kopuzun sesi sönük kalacağı için Ozan ve Âşıkları meydan toplantılarında davul çalarak şiirlerini okurlardı. Bu görenek de Oğuz boylarıyla erkenden Anadoluya geçti. Çeşitli Sözlüğündeki tarifler o tarza göredir: «Uzun (veya Ozan); mâni tarzında vezinsiz bir nağme ve terâne (yani Uzun Hava)'dır ki, Karahan ve Oğuzhan hikâyesi ve destanını o ağızla söylerler. — Uzanın davul ve def çalarak uzan, yani mâni ve şarkı okuyan adam.» Madem ki ta-

rif uzun havayı kastediyor, şu halde tâbirdeki Uzun kelimesinin de bir zamanlar Uzağan (= Ozan?) gibi bir telâffuzda olmuş olacağını — bir tahmin halinde — düşünebiliriz.

Anadolu'nun davullu âşıklarından hâtıralar arıhte mevcuttur: XIII. asır sonlarında Dobriça'daki Sanı Saltuk Baba'dan irşat alıp müridleriyle Anadolu'ya geçen Barak Baba'nın tabilhanesini biliyoruz; konaklaya konaklaya Şam'a kadar gidip orada da davul zurnalarla türkûl çağırtıp oynamaya başlayınca böyle şeyleri bilmeyen Arap kadın ve çocuklarını ürküttüklerini bir Arap kaynağı anlatıyor. — Bir Avrupalının tespit ettiği en eski müşahede de Doğu Anadolu'ya ve XIV. asrın sonundaki duruma aittir: Timurlenk'e mülâki olmak üzere 1400 yıllarında Anadolu'dan geçen İspanyol elçi Klaviyo, Erzurum yakınındaki Delilerkent (Hasankale'den iki saatlik mesafede şimdiki küçük Deli Baba) köyünde şunları görüp şaşırıyor: «Pazar günü Delilerkent'e vardık. Buraya Deliler köyü denilmesinin sebebi, bütün sakinlerinin dünya hayatından el çekmiş, müslüman dervişlerinden olmalıdır. Civar köylüler burayı sık sık ziyarete gelerek dervişlerle görüşürler. Getirilen hastalar dervişlerin nefesinden şifa ararlar. Dervişlere Khaşık (= Âşık) diyorlar (1). Âşıkların şeyhi çevresinden derin bir saygı görüyor, velî addediliyor. Timur buradan geçerken dervişleri ziyarete gelmiş ve şeyhe konuk olmuş. Civardan dervişlere bol bol adaklar gönderiliyor. Baba, köyün hâkimidir. Âşıkların saç ve sakalları tıraşlıdır; yaz kış sırtlarındaki eski bir aba ile dışarda dolaşır, gece gündüz davul çalarak ilâhî ve türküleri çağırıyorlar. Evlerinin kapılarında üzeri hilâli kara birer bayrak asılı; bayrağın altında da geyik, koç ve teke boynuzları dizilir. Yolda gezerken bu boynuzları üstlerinde taşıyorlar.» Deliler köyünde babadan kalma ocaklı âşıkların yakın zamanlara kadar mevcut olduğunu ve köy halkının öteden beri tuhaf halleriyle tanındığını 1929 folklor gezimizde öğrenmiştik. Köyün sekiz parça kayadan yapılmış camii ile Ali Baba Türbesi de Delilerden kalmadır. (Fazla bilgi için Bay Abdülkadir İnan'ın «Rapor» una bakınız.)

(1) Oğuzlar, (A) ile başlayan kelimelerin başına (Kh) fonemini katarak telâffuz ederler.

Saz çalarak uzun hava (Ozan havası?) söylemek göreneği Anadolu ve Rumelinin her köşesinde oda musikisi olarak hâlâ devam ettiği halde, davullu tarz bazı bölgelere münhasır kalmıştır. Bay Adnan Saygun diyor ki: «Kars mıntakasında uzun havaların icrasında, — Anadolunun gezdiğim yerlerinde hiç rastlamadığım— bir hususiyet vardır. Uzun havalar bu mıntakada davul ve zurnanın refakatiyle teganni olunur. Türküye başlamadan evvel zurna, davulun refakatiyle bir melodi çalar. Bu melodi uzun hava melodisinin hemen aynı gibidir. Melodi nihayete gelince teganni uzun havaya başlar. Teganni esnasında zurna çalmaz. Teganni bitince zurna tekrar melodiyi alır. Fakat ekseriya uzun havayı zurna tekrara başlamadan evvel muayyen ritimli bir motifi ara nağme gibi işittirir. Zurna ve bilhassa meyın teganni esnasında çalması da vâkidir. Davul, recitâtî şekline okunan kısımlarda hafif bir sesle tremolo yapar... Anadolu'da uzun havaların herhangi bir âletle, bilfarz bağlama refakatiyle icra edildiği malumdur... Fakat davulun refakata iştirakini ilk defa burada tespit etmiş bulunuyoruz. Kars mıntakasının bu hususiyeti hakikaten alâkayı çekmektedir. Kars mıntakasından uzun hava kalıplarının bir çokları bilinir. Garip, Garip güzelleme, Çukurova, Türkistanı veya Türkmenî divanı bu cümledendir.» Bay Adnan Saygun, mütemmim tarifler ve nota misalleri verdikten başka, derlediği bu uzun havaları sonradan meşhur Yunus Emre Oratoriyosunda da kullanmıştır, (Yine vurma çalgı eşliğiyle olmak üzere); tesir de emsalsiz olmuştur (2).

Eski Selçukî ve İlhanlı tabilhanelerinde koro takımları da bulunduğunu, ve hattâ Osmanlı Mehterhanesindeki çevkâncıların hanendeler olup icabında şarkı söylediklerini kuvvetle tahmin ediyorum. Çünkü, İbnî Batuta, gördüğü bazı tabilhanelerde (ezcümle Bağdad'taki İlhanlı tabilhanesinde) hanendelerin de ahenge katıldıklarını yazmıştır.

Güney Anadoluyu henüz kendim gezemedimse de, Bay Halil Bedi Yönetken'den şu müşahede notlarını aldım:

«Urfa halayları başka yerlerdekinden ayırdır. Mecelâ bir Urfa halayında ilk ağır kısmında zurna ile beraber halk şairlerinden türküler ve vırağiller söylenir. Meselâ Karacaoğlan okunur. Bu esnada davul tempo tutar. Silâhlar patlar. Zurna türküye başlayınca oyun baş-

lar. Bir oyuncu zurna ile beraber türküyü okur. Sonra meselâ Garipten bir parça okunur. Silâh, davul-zurna sesleri, barut kokuları arasında sıçratma havası söylenir ve süratle oynanır. Üç gündün on güne kadar düğün müddetince hep alay çekilir.» Her oyun ritimli olduğu için, ancak aralarda uzun hava fıkraları söylendiği bu ifadeden takribî surette istidlâl edilebiliyor.

Bambaşka estetiği bulunan Arap Mavali gibi uzun irticaller (ki, «maval okumak» Türk zevki için kelâl verici mübalâğanın ifadesi olarak halk dilimizde tutunup kalmıştır) iştirak edilerek olursa, uzun hava, Türk Hâtırası olarak Rumelide de asırlarca tutundu: Romencedeki horo lunga terimi kelimesi kelimesine uzun havanın tercümesi ve devamıdır. Fesil musikisindeki gez ve taksim, uzun havanın değişik bir tarzıdır; onun makam bilgisine göre işlenmiştir. Anadolu uzun havasının tarih ve folklor saflığı itibar kabul etmez bir vâkidir. Taksimde İstanbul'un zevki rol oynamıştır. XVII. asırda kendî Türkçe musiki kitabında Türk ve İran sanat musikileri arasındaki bazı farkları da belirtmiş olan Romanyalı Prens Demetrius Kantemiroğlu taksim hakkında diyor ki:

«Taksim-i musikarı diyarı Pars. — Bilmiş ol ki diyarı Pars hanendeleri ve sazandeleri taksim nağmesini peşrev şeklinde beste eylemişlerdir. Öyle ki, her bir makamın taksimini terkib heterkip şakirdlerine talim verirler. Lâkin ehl-i musikarı rum (= Türkiye) mabeyninde bu makule kalıplı taksim mekbul olmayıp, musikinin dairesinden ihraç ederler. Ve, niçin ihraç ederler? Bu delilî gösterirler: Meselâ gerek beste, gerek kâr ve nakış, gerek peşrev ve sermai, usule bend olmalarıyle musannifin kuvve-i ilmîni beyan ederler. Taksim nağmesi ise yalnız her bir musikîşinas olan kimsenin kuvvetini izhar eder. Öyle ki fîssâa kuvve-i ilmîle nazik terkib peydah idüp, ve hüsn-ü tertîp ile makamları birbirinden bend ü beste idüp, ve ziddittabia makamâtı ünsiyet ve muvafakat tarıkına götürüp, nevzuhur güya ve mücerred kerduye mahsus bir nağme icat ile vech-i mezkûr üzere...» Görülüyor ki Türke has olan irticâl un suru yine Türkün zevkünde hayatîyetini muhafaza edebildiği halde, İranda o da beste kalıplarına

(2) A. A. Saygun, Rize, Artvin ve Kars ila valisi türkü, saz ve oyunları hakkında bazı mü-lûmat - (İstanbul 1937, s. 60-61).

BEKTAŞI ŞAIRLERİ

— 4 —

Yazan : M. Halit BAYRI

V

RAHMI

Sadeddin Nûzhet Ergun'un «Bektaşî Şâirleri» adlı kitabında Rahmi isminde bir şâirin beş manzumesi görülmekle beraber, zaman ve hayatına dair hiç malûmat yoktur. Yalnız müellif, Rahmi'nin şiirlerini tesbit ederken «Ankara Maarif Kitaphanesinde A 2/128 numarada mukayyed Bektaşî dervişlerinden Niş'li Mehmed Tahir'in vakfettiği bir Rahmi Divançesi varsa da, bu şâirin, bizim şiirlerini bulduğumuz Rahmi olup olmadığı kat'iyetle söylenemez (S. 311)» demektedir.

Raif Yelkenci'ye aid ve on dokuzuncu asır ortalarında yazıldığı tahmin olunan bir mecmuada biz de Rahmi'nin üç manzumesine tesadüf ettik. Şâirin manevî simasını biraz daha aydınlatmağa yarıyabileceğini düşünerek bunları neşrediyoruz:

Horasandan Ruma zuhur eyleyen
Pirim Hacı Bektaş Veli değil mi?

Binip cansız duvarları yürüten

Pirim Hacı Bektaş Veli değil mi?

Doksan altı bin Horasan pirleri

Elli yedi bin de Rum erenleri

Cümlesinin serfrazı, serveri

Pirim Hacı Bektaş Veli değil mi?

Balım Sultan arkadaş, yoldaşı,

Kızıl Veli Sultan ile her işi,

Abdal Musa Sultan dersin ne idiş

Pirim Hacı Bektaş Veli değil mi?

Kaygusuz Sultanın keşfi kemâli

Erkulu Hecum'ın yoktur emsali

Karbar Ali Sultan pirlere cemâli

Pirim Hacı Bektaş Veli değil mi?

Er İbrahim Edhem cihan sultanı

bağlanmıştı. Horasan (= Gün Doğusu) ülkesinden batıya gelerek hâlâ yaşamakta bulunan Uzun Havalarda «Tür recitâtî»nin kaynağını görmek yanlış olmaz; bu yeniliğin ilk nefis örnekleri de Yunus Emre Oratoriyosunda şimdiden verilmiş bulunuyor.

Mehmet R. GAZİMİHÂL

San İsmaildir sultan rîşanı
Şeyh Şazildir sultan bürhanı
Pirim Hacı Bektaş Veli değil mi?

Hızır Ali Sultan ya senden meded

Kara donlu sultan valiahi ahad

Ceddi pâki Resulu'llah Muhammed

Pirim Hacı Bektaş Veli değil mi?

Sayesinde Rahmi nam ile şanı

Yüzüm eşigine koydum kurbanım

Erkânım ıkrarım dinim imanım

Pirim Hacı Bektaş Veli değil mi?

**

Mühtezel devrine erip yeterler

Gafil olman gelen Şahım Alidir

İkrarında durup ahdın güdenler

Gafil olman gelen Şahım Alidir.

Bin iki yüz doksan dörtte devrini

Huruç eyleyecek şefaati kâni

İlmülaha bakın geldi zamanı

Gafil olman gelen Şahım Alidir.

Bin bir ismin biri Haydarı Kerrer

Zülfikâr elinde Alidir ey yâr

Doksan yüz arası söylenen dilber

Gafil olman gelen Şahım Alidir.

Alidir Mürtaza seyfile taşlar

Darından titreşir dağ ile taşlar

Tarikat gülleri kavû kardaşlar

Gafil olman gelen Şahım Alidir.

Doksan yüz arası neler olacak

Nice carlar mertebesin bulacak

Zülfikâr elinde Ali gelecek

Gafil olman gelen Şahım Alidir.

Zuhur eyleyecek gazi sultanlar

Dökülüp türabe oğ kızıllarlar

Aşk Rahmi hakdır bu sözüm carlar

Gafil olman gelen Şahım Alidir.

**

Eriştim menzile İkrar götirdüm

Mürşidimden haber aldım ya Ali

El etti rehberim kendim yetirdim

Bu aşk deryasına daldım ya Ali.

Rahî seriatta buldum kemâli

Dört kapıdan girdim arslan misali

Anda gördüm Muhammed'n cemâli

Araya araya buldum ya Ali.

Bu muhabbet karar oldu dilime
Terk ettim keşrafı düştüm yoluma
Aşkın dümenini aldım olime
Gemimi engine saldım ya Ali.

Taktılar boynuma resenim benim
Anda kurban ettim can ile tenim
Ol menzilde kendin biçtim kafemim
Bu seyirine şaşım kaldım ya Ali.
İsyana hataya rahmü atasın
Şahı Velâyetsin, Şah Mürtazasın.
Evvel ahır zâhir bâtin...
Ödürseler dönmem bildim ya Ali.

Yukarıdaki manzumelerden başka Rahmi'nin elimizde bir de uzunca destanı var. Bu destan-
da :

Üstad malın benim derse bir âşik

★

Mâşuklar âşkın bağırmı ezmede
Diyane âşikler eşer düzmede
Bütün gün öleden beri gezmede
Âşiklere durak bir karar olmaz.

Diyerek saz şairlerinden bahsetmesinden ve manzumelerinden birinde görüldüğü gibi eserlerinde mahasını kaydederken arada sırada kendisi hakkında «Âşik» sıfatını kullanmakta olmasından anlaşılıyor ki, şair, nefes tarzında ve tasavvufî mahiyette mahsullerinin dışından harici ve maddî âlemle alakalı koşmalar ve destanlar da söylemiş, âşiklerle de düşüp kalkmıştır. Bu halde ona bir Bektaşî şâiri demekle beraber, bir saz şâiri demek de kabildir. Rahminin destanını da naklediyoruz:

Dinle sergüzeştim vâsıfı yâr olur
Çün hisseden kışa çıkar nâr olur
Sevda rahat koymaz dünya dar olur
Sevda çekmeye dünya dar olmaz.

Mühannesin çarşemesin su içme
Candan geç nâmerdin köprüsün geçme
Kiymetin bilmeyen ferde söz açma
Her yerde sır apıp âşikâr olmaz.

Harkesin güftünü üstüne alma
Gördüğünü görme bildiğin bilme
Bir sevdiğin yere çok varıp gelme
Muhabbetin kalkar itibar olmaz.

Herkesse tecelli eylemez küda
Her âdem bir doğil bay ile gada
Kühbeyân bellidir çulun altında
Semer vursan küheylâna har olmaz.

Cahd-eyle kendine verasin paye
Varıp boyun eyme yoksula baya
Kendin çalış, kendin kazan, kendin ya

Sarrafın malı çok sana var olmaz.
Yaman olur benîâdem hilesi
Ne güç olur gurbet ilin çilesi
Tepmese de bater felek sillesi
Felek sillesine bir uyar olmaz.

Fasik kimaçelere denilmez yazık
Mevlâ âneline derd verir lâyük
Üstad malın benim derse bir âşik
Lânete siperdir behürdar olmaz.
İyilik edersen ismini anma
İkrarında pek dur sözünden dönme
İlin ateşine nâfile yanma
Senin ateşine bir yanar olmaz.

Her âdemi karıştırmâ işine
Her ne iş işlersen başı başına
Varıp medhul olma il savaşına
Yanarsın arada bir sorar olmaz.

Üstüne düşmeyen lâfa karışma
Gidi kendin bilmeyenle yarışma
Gizli söze kulak verip girişme
Zira andan özge bir sakar olmaz.

Her lâfı üstüne alma biyık bur
Çok söze karışma derler geri dur
Bir söyle bir dinle bir de kulak ur
Her medîsde çokça lâf güzar olmaz.
Sözümü iyice tut tut...
İşittüğün sözü kimseye deme
Cahilin şekerden helvasın yeme
Kâmilin zehrini ye bir zarar olmaz.

Haini döğme çok korkutmak yeter
Kahraman edersin karşına biter
Bir yiğide kem söz ölümünden heter
Puşt ile kahbede namus ar olmaz.

Herkes emsâlinin râğbetin güder
Kimi bilir kimi cefalar eder
Zengine her yerde buyurun derler
Bir kimse fakirle kafadar olmaz.

Meyvü sahba bilmez içmeyen âdem
Âşik-ü sevda bilmez çekmeyen âdem
Uzun kulağıdır sallanır her dem
Dahi andan yahşî bir himar olmaz.

Hazreti Aliye Döldül Zülfikâr
Gâlip geçen kahramanlar sad hezar
Ayyarlar içinde şimdi itibar
Hamzasız kahraman namıdar olmaz.

Müslümanlık nedir bilmezsin ey dil
Her sünnetle farzdır hep ana delil
Derler ne işlersin namazını kil
Namaz kılmakta da istigfar olmaz.

Kökünde büyüyen gözün açamaz
Kuş olsa da kanat urup uçamaz
Sifat kocar ama gönül kocamaz

den Abidin Bozkurt 1915 doğumlu bir şairdir. İlk okulu bitirmiştir. Şiirleri: 1942.

Darı Destanı

Otuz sekizde harp ilân oldu
Bir saldî Almanya Asyayı buldu
Çok güzel şehirlere virana döndü
Bu savaşın sonu neya varacak.

Rusyanın askeri gayet te çoktur
Alman askerinde hiç insaf yoktur
Türkleri sorarsan gayette sak (uyanık) tır
Bakalım âhret neya varacak

Kocaman Avrupa nereye gitti
Deve oldu Alaman hepsini yuttu
Çapanlar Almanla elele tuttu
Koca dünya ikiye taksim olacak

Amerika durmadan silâh yapıyor
İngilizler boğazları kapıyor
Bazı millet birbirinden korkuyor
Dinlen radyoları sesler çıkacak

Şair Abidinim bu kadar yeter
İkibahar gelince bülbüller öter
Şu kara toprakta ne canlar yatar
Hele din bakalım sağlar notacak

D — Azizli'den Mustafa Mazî'dan: Bozge-
dik destanı:

Hele yavrum boz atı gezdir
Kırılmış kayarı da acardan düzdür
Sabah namazı da orduyu bozdur
Hele Sadık Paşanın dedi Bozgedik

Bu atın yemini Halepte astır
Halepten, Humus'tan uğrunu kestir
Sabah namazı da orduyu bastır
Hele Sadık Paşa dedi Bozgedik

Boz gediği darsak daha bir uşak
Başına bağlanmış ebrisim kuşak
Ardına uydurmuş üç, beş genç uşak
Aldı, vurdu, göl İleri Bozgedik

Aslını sorarsan kılıçlı kürdü
Zarına duramadı beş büyük ordu
Kanrıldı paşaya bir Cerit ordu
Geçti yamacına Güldü Bozgedik

E — Cerit düşünlerinde yapılan eğlenceler arasında, tîlfe olarak (İnsan esmak) âdeti vardır. Hakem heyeti kurulur. Bu heyet, gelin gü-
vaği tarafının akrabalarını ve yakın dostlarını

asalar. Ve kurtarmak için ceza keserler. Asılan bu cezayı kabul etmeğe mecburdur. Yoksa asıldan indirmezler. Bu arada çok ağır cezalar kesilir. Ödemiyene türlü eziyetler yapılır. Meselâ asılan bir adamdan, camuz yumurtası isteriz, ceza olarak... derler. Bu camuz yumurtası (rakı ve içki şişeleridir.)

İmren köyü mahallesi olan Çanıklıise köyünden giderek, burada köyün en kart erkeği Mustafa Tekeli adında 78 yaşlarında, fakat çok dinç aklı başında eski bir yürükle buluştuk. Onu türlü vesilelerle söyledik. Dereden, tepeden hoş beşlerimiz sırasında Mustafa Daydan eski hikâyeler, meseller söylemesini rica ettik.

— Be efendim, bana, yani kırık lâf ettireceniz, bir gün harife karısı yüksumüyor, harif, bana eskilerden anlat biyol deye.

Herif — Barı... tâ eskiden, eskiden, eskiden söylersem: Seni anan bana kız deye verdi. dul çıktın, biliyor musun deyince:

Karı — Canım kocacığım, o kadar eskiden deme, daha sonralardan söyle... demiş. İşte bunun temsili, bir iki «yani kırık lâf» edersem gücünüze gitmesin, ihtiyarım, belki ne dediğimi bilmem...

«Hacının katırı meseli»

Yirmi otuz kişi barhana olmuşlar, Hecezen —Hacıdan— gelirmiş. Derken yamaçlarından, donanık —süslü ve tam takılı— bir katırı yedeyen bir adama irast gelmişler; bunlardan birisi:

— Bu katırı satar mısın? demiş. Adana'ya gidinceye dek bineyin, evime gideyin.. demiş. Katır sahibi ile uyuşmuş, satın almış, gelirken katırı çeşmeden sulama koyulmuş, katır çeşmenin teknesinden içmemiş de oluktan içmeğe başlamış, katır su içerkene carpadak oluğa gidip kayıplamasın mı. Komşulara habar salmış:

— Amanın benim katır oluğa gitti.. deyil.

Komşular gelmiş, İhâni katır diye ona sormuşlar.

Hacı — Daha, daha, daha kuyruğu görünüyör..

Komşular — Hacı ağa, şimdi sen delilenmişsin, burada katır matır göremeyok, demişler.

BURSA MÜZESİNDE ENTERESAN BİR MEZAR TAŞI

Yazan : Ali Rıza YALGIN

Roma devrini biliyoruz, her din ve mezhep sâlikleri hürriyet içinde yaşıyorlardı.

Osmanlılar bu metodun dışına çıkmadılar. Anadolu'nun muhtelif yerlerinde bulunan eski eserler bunu ispat edecek mahiyettedir. İç Anadolu'da Yunan harfleriyle yazılmış Türkçe metinli kitabeler de bunu teyit ederken, o mıntakada yaşayan hıristiyanların Türk aslından yani hıristiyan Türkler olduklarını anlatıyor.

O hacıyı timarhaneye komuşlar, timarhane-ci herifi döğüp, döğüp soruyor:

— Katır nerede?

Hacı — Katır olukta.. deyince veriyor odunu, döğüyor hacıyı..

Hacının karısı da günde herifinin aşını, ekmeğini getiriyormuş. Bir gün karı — Be adam, sumaneye zopa yiyorsun, bir taha senden sorduklarında de ki: «Ne katırı, benim ne suçum var da döğüyorsunuz de..» deyince hacı kadının sözünü tutmuş öyle söylemiş, akıllandı diye herifi timarhaneden koyvermişler; fakat Hacı evine gelince karısına:

— Karı, der, katır olukta olmaya olukta, getirken gine gördüm, emme gel merem anlat timarhaneciye..

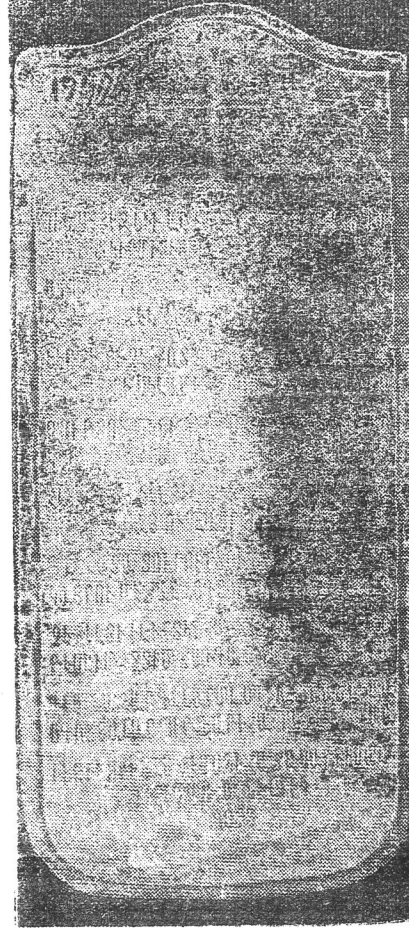
Biz bu yanı kırık lâfiardan hoşlandığımızı söyleyince, Mustafa dayı yarenliği koyulaştırdı.

— Efendiler beni abuk sabık söyletiyorsunuz, Ben 1287 doğumluyum. 303 te büyük bir kuraklık olmuştu. Ben o vakit Akıbalıydım. —16 yaşında olması lâzım— İki yıl sonra beni eskere çağırıldılar. 51 girmizi lira bedel verdi babam. Kütahya'da üç ay bedel eskerliği yaptım. Şimdi de elimallah beni eskere alınılar, koşu koşu giderim. Bir söz temsili vardır: «Osmanlı attan, şehirlî etten, ipeçber inattan, malcı ottan ölür gidermiş..» İzah: Burada da ölür gider tâbiri, bu şeylerin özlemi ve hasreti, merakı içinde yaşamış, demek.

(Devam edecektir)

Naci KUM

Bugün mubadil olarak Yunanistan'a gönderdiğimiz Türkiyeli Rumların ihtiyar olanları, Yunan mahkemelerinde hâlâ Türk tercüman olma-

Bursa Müzesi'nde bulunan 1943 Kayıt No.lu Ermeni harflerle Türkçe manzum yazılı mezar taşı

dıkça ifade bile veremiyorlar.

Bu gibi kitabe ve mezar taşlarına, Eti, Sümer, Akat devirlerinde de rastlanmaktadır.

Bugünkü mevzuumuz daha başkadır. Asır-

larca birlikte yaşadığımız ve yaşamakta olduğumuz Ermenilere aittir. Ermeniler, Rumlar gibi Ermeni harfleriyle fakat Türk metniyle eserler bırakmışlardır. Okuyucularına fotoğrafını sunduğum şu mezar taşı da bunlardan biridir.

Sayın dış tabii Bursalı Püzant Kurdik akrabasına ait olan bu taşı okumuş ve aynen Türkçe harflerle müzemize göndermiştir. Bu alâkaya teşekkür etmek borcumuzdur.

Bursalı, Ütücüyan Kemanî Hacı Serkis Ağa'nın kızı Nevrik 1893 yılında ölmüş ve mezarına bu kitabe konmuştur. Ermeni harfleriyle Türkçe yazılan kitabenin Dil Tarihi ve Folklor bakımından ehemmiyeti aşikârdır. İşte Türkçe metinli kitabe sudur:

Bin sekiz yüz altmış dokuz mevlidim,
Hulûs (*) yirmiyedi dehri virudim.
Atalarım isimim koydular Nevrik
Zalim ecel yaktı manendi Harik.
Yirmi üçe kadem basmıştı yaşım
Hayf ki selâmet bulmadı başım.
Tuttu beni göksümden bir hillet
Güngüne yatağa düştüm âkubet
Hekimler geldiler goşa goşa
Bunca say-u gayretler gitti boşa.
Başımda dururdu mâder biçare
Gayre mecal yoktu bende güftare
Çekildi lükten, demardan karım
Teslim ettim Hakka tatlı canım.
Kim nazar kılarısa mezar taşım
Okuyalar bir fâüha başım.

Bursa Müzesinin 1942 envanter numarasında kayıtlı olan bu taş 16 satırdan ibarettir. Manzume bittikten sonra bir bütün bir yarım satıra bil de tarih yazılmıştır ki o da şöyledir:

Ütücüyan Kemanî Hacı Serkis ağa
Kerimesi M. Nevrik

1893

Bu mezar taşı Ahmet Vefik Paşa hastahanesi civarında bulunmuştur. Taş bazı Ermenilerin Türklüğe ne derece bağlı olduklarını ispat eden iyi bir vesikedir. İnsan sevmediği veya kendinden olmadığı bir milletin dilini konuşması şöyle dursun o dil ile senki mezar dikmesi talibi dikkattir.

TÜRK MİLLİ DESTANI OĞUZLAMA BASAT SORMAKTADIR:

Kılıcım bilenecek,
Nerde bileğitaşı?
Aygırım yemlenecek,
Nerde ahırcabaşı?
Cebem onarılacak
Nerde onarı kişi?
Erlerim doyunacak,
Nerede yolluk aşısı?
Haydi, çabuk olunsun,
Dinsin gözümün yaşısı!

SÖZLÜK — Cebes: Zirh, savaş urbası.
Onarı kişi: Tâmirci.

ERSİZ HATUNLAR, KILICI ALINMIŞ BEYLERE BENZER!

Yeller; için için ağlar gibidir
Sular; melil melil çağlar gibidir!
Yoksa ki bana mı böyle geliyor!?.
Çün derdim yürekte dağlar gibidir!
Gördüceğim düşler erim üstüne,
Tezde silasına yol var gibidir!
Onsuz kalalıdır Oğuzlar Yurdu
Siyeci bozulmuş bağlar gibidir!
Gurbet anlattı ki: Ersiz hatunlar,
Kılıcı alınmış beyler gibidir!..

Basri GOCUL

SÖZLÜK — Çün: «Çünkü» kelimesi yerine. Siyec: Bağların çevrelerindeki çit durur.

NOT: Yukarıdaki parça, «Uşun Koca oğlu seğnek» bölümündendir.

Bursalı Hacı Serkis ağa elli dört yıl önce ölen Nevrik'in babasıdır. Ve meşhur bir keman üstadıdır. Hattâ Şehzade Yusuf İzzettin Efendiye keman hocası yapmış olduğu rivayet edilmektedir.

Böyle an'anevi eserler, kimbilir yurdumuzun muhtelif köşelerinde daha ne kadar çoktur.

Ali Rıza YALGIN

(*) Hulûs: Ermenice Temmuz ayı demektir.

ŞİMDİYE KADAR
DERLENMEMİŞ KONYA MÂNİLERİ

— 1 —

Toplayan : Zafer ÖNDER

— 1 —
Bağdan yaprak deşirdim (1)
Yâre sarma pişirdim,
Yârin yakın yolunu
Uzaklara düşürdüm
— 2 —
Karşıdadır siniler
El değirse iniler
İstanbulun kızları
Haftada yâr yeniler.
— 3 —
Ey serçeler serçeler
Söğüt dalın eşeler (2)
Eliçli kardeş m'olur
Sabaha kadar örserler.
— 4 —
Su gelir bulanarak
Köşeyi dolanarak
Buna cen mi dayanar
Yâr geçti sallanarak.
— 5 —
Su yolu, susa (3) yollar
Boş gider gelir dolu,
Tescil kulp'un kırılın
Çürüdü yâr'in kolu.
— 6 —
Bahçede anı gördüm
Rüyamda yâri gördüm
Keşke görmez olaydım
Benzini sen gördüm
— 7 —
Yaslan kılınca yaslan
Durduğun yerde paslan
Akşam olup gelecek
Burma bıyıklı arslan.
— 8 —
İnne (4) batar söğüde
Yâr oturur öğüde
Nesli meyil vereyim
Bilmediğim yiğide.
— 9 —
Altınım dört değil mi
Yâr sözün sert değil mi.
Yârim gurbete g'irmiş
O bana dert değil mi?
— 10 —
Çaşmenin taşı güzel

Kekliğin başı güzel
Yeni bir yâr sevmişim
Gözüyle kaşı güzel
— 11 —
Karşıda kilim yanar
Ağızda dilim yanar
Yeni bir aşka düştüm
Bir deste gülüm yanar
— 12 —
Güğüm'ün (5) dibi reçel
Bu günler gelir geçer
Öksüzlük amma zormuş
Her geten vurur geçer.
— 13 —
Peşkirimin saçağı (6)
Efendimin bıçağı.
Yiniden (7) bir yâr sevdim
Vedi dağın çiçeği.
— 14 —
Karşıda kuzu gördüm
Yünü kırmızı gördüm,
Şeftali pınarında
Öptüğüm kızı gördüm
— 15 —
Mavi iplik bükerim
Yâre dizlik dikerim
Yârim orda, ben burda
Çok hasretlik çekerim
— 16 —
Mavi yeşekli yârim
Beyaz bilekli yârim,
Beni koydun da gittin
Demir yürekli yârim
— 17 —
Ay doğar hindi gibi
Kenarı sındı (8) gibi,
Yârim elma getirmiş
Kekusu kendi gibi.
— 18 —
Mavi çüppe, beden dar
Beni koyup giden yâr
Beni koyup gitmezdin
Seni bir fitleyen var.
— 19 —
Ben bir gümüş fanerim
Yana yana dönerim

Kıymetimi bilmedin
Geçliğime yanarım.

— 20 —

Camiye serdim halı
Halkda karanfil dalı,
Eller beni kiskanır
Kimin var böyle yâri.

— 21 —

Ben bir gümüş kutuyum
Yâr sözüne mutuyum (9).
Eğer yârim gelirse
Üç gün oruç tutuyum

— 22 —

Gidene bak gidene
Boyu benzer fidana,
O kız benim nişanlım
Bırakamam yadele.

— 23 —

Mercimek kile kile
Öçselim bile bile,
Yâr kapıdan girerken
Biterim güle güle

— 24 —

Portakalı dilelim,
Aç yorganı gelelim;
Uyu uyan güzelim
Sevdiğini bilelim.

— 25 —

Karşıda kavun yerler
Ben de gitsem ne derler,
Varıp bir dilim alsam
Şu şunu sevdi derler.

— 26 —

Karşıdadır ak kapı
Gümüş karmalı sapı
Bu gurbeti çıkarın
Dilersin kapı kapı
(Devam edecek)

- 1) : Deşirmek = Toplamak.
2) Eşelemek = Deşmek. 3) Su-
sa = Şose, 4) İnne = İğne, 5)
Güğüm = Bakır destli.
6) Peşkir = Havlu.
7) Yinî = Yeni.
8) Sındı = Makas.
9) Mutu = Kul, köle olmak

— 1 —

6 İSLAMOĞLU

Yazan : Sadi Yaver ATAMAN

Halk arasından yetişerek, şahsiyetleri, hi-
kâye ve türkölere konu teşkil etmiş, hayatla-
rı efsaneleşmiş kahramanlar vardır ki, bunla-
rın şöhretleri dilden dile ve nesilden nesile ak-
tarılmış, halkın malı olmuşlardır.

Bu, halk kahramanlarının bir kısmı şöhret-
lerini yurt sınırları dışına kadar da ulaştırmış-
lardır. Hayatları, Türk folklorunun geniş kad-
rosu içinde muzikleşen, ve şiirleşen bu dağcı
 saz şairleri yurdun her yerinde benimsenmiş-
lerdir.

Köroğlu, Sinanoğlu, Hamzaoğlu, Dadaloğlu,
Katircioğlu, Sepetçioğlu gibi yaşadıkları devrin
zulüm ve itsafına karşı kılıncı kuşanarak, be-
deni olduğu kadar fikri bir mücadele açmışlar-
dır. Bu kahramanların bu bakımdan hür fikirle-
ri yaymada mühim rollerini kabul etmek lâzım-
dır. (**).

Güzel seven âdem ibtiyar olmaz.

Köylerde güzel çok hubdur cemâlî

Gül gibi kızarı yanağı altı

Kenarda güzel var huri misâlî

Amma şehri gibi cilvekâr olmaz.

Maşuklar aşkın bağırm ezmede

Dîvane âşıklar eş'ar düzmede

Bütün gün ötendenberi gezmede

Âşıklara durak bir karar olmaz.

Gönül kendin yücelerden aşırma

Ah eyleyip bağırm eşka pişirme

Her güzeli görüp gönül düşürme

İlin yâri sana sakın yâr olmaz.

Kimi beyaz kimi esmeri sever

Melektir gönlünün aldığı dîlber

Âşuka muhabbet eylesen server

Nezâli olur amma cefakâr olmaz.

Yahu! dîlberi sevsem turfadır

Uruca dîlberleri cana cefadır

Müslüman dîlberi başa cezadır

Ermeri kılıdır vefakâr olmaz.

Büyücü kimseye vâlidir derler

Doğru söyleyene delidir derler

Rahmiye evladı Alidir derler

Dahi andan artık bir dîndâr olmaz.

M. Halit BAYRI

Adları eşkiyaya çıkarılan bu kahramanlar,
dış yüzleri ile kanunlara ve devlet otoritesine
karşı koymuş sayılmalarına rağmen, buna se-
beb ve saik olan hâdiseler, düşünülecek ve tah-
lil edilecek olursa, bu hareketlerinin lehlerinde
mazeret teşkil edeceğini kabul etmek zaruretli
vardır. Bunlar ekseriya derebeylerine karşı is-
yan ettikleri ve derin bir haksızlığa kurban git-
tikleri cihetle, gayeleri temiz olduğu içindir ki,
halk, bunları tutmuş, sevmiş ve kahraman bil-
miştir. Adalet ve hakkaniyete dayanan temiz bir
idare, kanunu sayan ve hak bilen bir devlet re-
jimi karşısında (Eşkiya)nın hikmeti vücudu ol-
madığını Cumhuriyet idaresi pek güzel isbat et-
miştir. Eski devrin «Eşkiya»sı — müstesnaları
olmak şartile — halk arasında daima iyiliğin ve
hayırlı işin timsali bilinmişlerdir. Bunlar, düş-
küne yardım eden, ırz ve namusu koruyan mert
insanlar olarak, bilek ve yüreklerinde hakik
kuvveti ve kafalarında ülküleşmiş bir irade sağ
lamlığı ile (Monarşi)ye kafa tutuşun şaheseri
ni vermişlerdir.

Ferman padişahın doğlar bizimdir
Ölen ötür, kağan sağlar bizimdir.

diyen (Dadaloğlu) ;

Benden selâm olsun Bolu Beyine
Benim ile uğraşmağa dev gerek
Urvan para etmez harb meydanında
Doğrar eğri kılıncı bilek zor gerek

diye ünleyen (Köroğlu) nun memleket çapına
bedeni ve fikri bir mücadele açuklarını gör-
yoruz.

Bunlara adını aldığımız «İslamoğlu», mese-
le bir «Köroğlu» değerinde olmasa bile, halk ar-
sında tanınmış, sevilmiş ve adına türkölere y
kılmış bir kahramandır. «Adı Mustafa imiş, K
tahya ilinin Gediz ilçesine bağlı Şaphane bur-
ğunun Türgüm mahallesinde doğmuştur. Baba-
nın adı Hacı Müseyin İslamoğulları diye anıl-

(*) Saz çalıp türkü ve şiir söyleyen «
kiya»lara dağcı saz şairi dedim.

(**) Niçin dağa çıkarlardı? Bu ciheti
rica teskkik edeceğim.

Allenin şimdi soyadı Toylan'dır. Çok rüzgâr-
tan tepe mânâsına gelen Toylan kelimesini bu
eniî «soyadı» alması, Mustafa'nın bağlama
çaldığı ve her vakit söyledi:

Toyladadır deli gönül toylada
Nep çirkindir güzel olur bayramda
Küsünün bir hâtrası imiş.

Mustafa nahiye mektebinde okumuş, biraz
medrese tahsili görmüştür. 18 yaşında tığ
bi bir delikanlı olan Mustafa, uzun boylu, irt
mikli, geniş omuzlu, kuvvetli, cesur ve yakı-
klı olduğu ve çok temiz giyindiği, düzgün söz
ylediği, üste de çok güzel bağlama çaldığı
n köy kızları o geçerken dam üstüne çıkar-
r, ona maniler atarlarmış. Bu yüzden köy de-
lanlıları Mustafa'yı çekemez, kıskanmışlar.
r gün köyden birisinin tavuğu kaybolmuş,
y delikanlıları bu tavuğu Mustafa'nın çaldığı-
ğördüklerini söyleyerek onu nahiye kadısına
iva etmişler ve yalancı şahitliği de yaparak
ustafa'yı mahkûm ve hapis ettirmişler. Suç-
iz ve günahsız Mustafa, bu haksızlık karşısın-
ı düşmanlarından intikam almağa ahd ederek
pishaneden çıkar çıkmaz tüfeğini omzuna ala-
k dağa çıkmıştır. Köy delikanlıları Mustafa'yı
açık diye bir mazbata ile hükümete haber ver-
işler ve tekiğine zapıye müfrezelerini müsaf-
t ettirmişlerdir. Zapıyeler Mustafa'nın köyde-
ailesine işkence yapmağa başlamışlardır. Mus-
fa ailesine yapılan bu zulüm karşısında tes-
n olmağa razı olmuş ve bu tekdürde affedile-
ğini vadeden hükümet tarafından derhal tom-
:ca «zincire» vurularak hapse tıkmıştır. Mus-
fa 1270 yılında Kütahya hapisanesinin duva-
rı delerek üç arkadaşı ile kaçıyor ve bu tarihten
itibaren de Mustafa artık, eşkiyadır. Zen-
inlerden alır, fakirlere verir. İrza ve namusa
cavûz edenleri cezalandırır, fakir kızları ci-
azlandırır, kötülüğe ve haksızlığa karşı bir mü-
ele açar. Aydın, Konya, İçel taraflarında ke-
kavuran ve bir çok takiplere rağmen efe-
ı sığınmayan ve artık (İslâmoğlu) diye anı-
latafa'nın Kütahya çevresinde yaptığı şu
inculuk vak'ası pek meşhurdur:

1282 yılında külliyyetli bir para mukabilinde
engin bir ailenin verasetini mütegalibeden bi-
isinin üzerine tescil ettiren ve İslâmoğlu'nun
tüteaddid ihtarlarına kulak asmayan Simav ka-
ısını, naklen tayin edildiği başka bir yere gi-
erken (Dağardı) denilen yerde bastırmıştır.
lanınca İki karısı ve mevcut serveti ile seya-

hat eden kadının bütün paralarını alan (İslâmoğ-
lu) bağlamasını eline alarak kadıyı oynatmağa
başlamıştır. Temmuz sıcağında güneşin altında
cübbesinin eteklerini arkasına bohçalayıp, elifi-
ye şalvarını iki yana savurarak, koskoca sarığı
ile göbek atan Simav kadısının karılarından biri
onun yanına yaklaşarak kulağına:

— Çok yoruldu efendi, biraz otur da din-
len demesi üzerine:

— Sus karı! Mustafam kararını bilir, diye-
rek oyuna devam etmiştir.

İslâmoğlu yedi yıl süren maceralarının son
zamanlarında şakavetten vaz geçip emeli ile Ge-
diz'in Orhanlar köyünde bir ev yaptırmış ve
içinde oturmağa başlamıştır. 1284 yılında bu kö-
yü muhasara eden müfrezeler İslâmoğlu'nu sı-
kıştırarak teslim olmağa zorlamışlardır. Muha-
sara çemberini yarıp geçmek için teşebbüse ge-
çen İslâmoğlu bu sırada kendisine ihanet eden
Gökçe adında bir köylünün attığı kurşunla ya-
ralanmış, bir ceviz ağacının ardına saklanarak
son kurşununa kadar kendisini korumuş ve nihai-
yet aldığı kurşun yaraları ile orada düşüp öl-
müştür. Kütahya kızları tarafından İslâmoğluna
yakılan türkû şudur (***)

İslâmoğlu derler benim adımı
Yiyen bilir ince bıçağımın tadını
Yaman olur Şaphanenin adamı
Nolaydın da keşke teslim olaydın
Konak avlusuna kendin vareydin
Şaphane dağımı duman bürüdü
Üçyüz atlı beşyüz yaya yürüdü
Can Mustafam şu dünyada bir idi
Nolaydın da keşke teslim olaydın

İslâmoğlu inip gelir enişden
Her yanları görmüüyor gümüşten
Mevlâm kurtarsın seni bu işden
Nolaydın da keşke teslim olaydın
İslâmoğlu Orhanlara yaslanır
Yağar yağmur çepkeni ıslanır
Deli gönül bir gün olur uslanır
Nolaydın da keşke teslim olaydın
İslâmoğlu derler benim bir adım
Düşmandan öc almak idi muradım
Tavfada bağlandı kaldı kır atım
Nolaydın da keşke teslim olaydın

Saci Y. ATAMAN

(***) Uşaklı Mustafa Helvacıoğlu'ndan a-
lmıştır. Bu türkû, davul zurna ile çalınmadan
köy kızları gelin olmağı ar sayarlarmış.

Ummandan Damlalar :

HALK DENEN ERMİŞİN BİR DİLLENMESİ DAHA

SEYRAN'DEN BİR ŞİİR

Yazan : Behçet Kemal CAĞLAR

Deryaya akan ırmağın
Katre olsam sellerine.

«Olsam» diye ârifane bir tecahülle
yahut engin bir tevazula dileyip durdu-
ğuna bakmayın. O şiir deryasına akan
halk ırmağının damlalarından değil,
kollarından biridir.

Gerçi «Kemiği yâr zülfünün telle-
rine tarak» olmadan toprakta çürü-
müştür ama, şiiri nice âşıkların dilin-
de, nice cânanların zülûflerine değen
sam yelleri gibi esmektedir.

İşte tamamı, hiç neşredilmemiş
bir şiiri:

Dağlarda nerkis sanırdım
Ala gözlüm mestim seni
Sözünden özün tanırdım
Fehmederdim dostum seni

**

Lokma oldum hamurlardan
Ben soyundum samurlardan
Olur olmaz çamurlardan
Sakinmazdım üstüm seni

**

Varsam kırklar Mekkesine
Tuğra olsam sikkesine
Bir gerçeğin tekkesine
Seremedim postum seni

**

Dersim aldım «İsmi Hu» dan
Kara toprak kanlar yudan
Seyrani keyfimce sudan
Doldurmadım testim seni.

Halk ağzı şiirler yazdığım zaman
mahlasını «Ankaralı» kelimesini kata-
rak kullandığım büyük ve eski usta
«Âşık Ömer»in — Susar susar da evli-
yalar gibi söyler sözünü— dediği san-
ki halk şâirleridir.

Onlara halkın nasıl «Ermîş» mua-
melesi ettiğini, Anadoluyu biraz gezen-
ler pek iyi bilirler. Birkaç yerde söy-
ledim ve yazdım:

Gümüşhane köylerinden birinde,
ölmeğe üzere olan bir ihtiyar arabacı,
oğluna sesleniyordu:

— Bahri! Ağır hastayım, gel üstü-
me bir «Koroğlu» oku!

Ermîşlerin en yenilerinden ve de-
rinlerinden biri de bizim Evrekli Sey-
rani'dir.

Hangi rind, serâzâd ve sözüme ya-
bana münevver şâirimiz Allaha bu ka-
dar güzel, terbiyeli ve asil kafa tuta-
bildi:

Terzi başımıyım biçip dikeyim
Mesnedim yok, azlım kaygı

çekeyim
Evvel - âhir bir kurbanlık tekeyim
Vakti gelsin bıçağımı çal bana!

Seyrani bu! Halk denen ermîşin
dile geleni! Bir söyler amma pir söy-
ler.

Seyrani kaldır parmağın
Vaktidir Hakka durmağın.

3
alienin şimdi soyadı Toylan'dır. Çok rüzgâr-
tan tepe mânasına gelen Toylan kelimesini bu
enin «soyadı» alması, Mustafa'nın bağlama
çaldığı ve her vakit söyledi:

Toylandadır deli gönül toylanda
Hep güldüler güzel olur bayramda
Küsünün bir hâtrası imiş.

Mustafa nahiye mektebinde okumuş, biraz
medrese tahsili görmüştür. 18 yaşında tiğ
si bir delikanlı olan Mustafa, uzun boylu, ırl
mikli, geniş omuzlu, kuvvetli, cesur ve yakı-
dı olduğu ve çok temiz giyindiği, düzgün söz
ylediği, üste de çok güzel bağlama çaldığı
n köy kızları o geçerken dam üstüne çıkar-
; ona maniler atarlarmış. Bu yüzden köy de-
anluları Mustafa'yı çekemez, kıskanırlarmış.
r gün köyden birisinin tavuğu kaybolmuş,
y delikanlıları bu tavuğu Mustafa'nın çaldığı-
gördüklerini söyleyerek onu nahiye kadısına
va etmişler ve yalancı şahitliği de yaparak
ustafa'yı mahkûm ve hapis ettirmişler. Suç-
iz ve günahsız Mustafa, bu haksızlık karşısın-
güşmanlarından intikam almağa ahd ederek
pishaneden çıkar çıkmaz tüfeğini omzuna ala-
k dağa çıkmıştır. Köy delikanlıları Mustafa'yı
çak diye bir mazbata ile hükûmete haber ver-
işler ve takibine zaptiye müfrezelerini musal-
t ettirmişlerdir. Zaptiyeler Mustafa'nın köyde-
allesine işkence yapmağa başlamışlardır. Mus-
fa allesine yapılan bu zulüm karşısında tes-
n olmağa razı olmuş ve bu takdirde affedile-
ğini vadeden hükûmet tarafından derhal tom-
ca «zincire» vurularak hapse tıkmıştır. Mus-
fa 1270 yılında Kütahya hapisanesinin duva-
nı delerek üç arkadaşı ile kaçıyor ve bu tarihten
itibaren de Mustafa artık, eşkiyadır. Zen-
nlerden alır, fakirlere verir. İrza ve namusa
savüz edenleri cezalandırır, fakir kızları ci-
zalandırır, kötülüğe ve haksızlığa karşı bir mü-
ele açar. Aydın, Konya, İçel taraflarında ke-
kavuran ve bir çok takiplere rağmen ele
ı sışmayan ve artık (İslâmoğlu) diye anı-
ustafa'nın Kütahya çevresinde yaptığı şu
inculuk vak'ası pek meşhurdur:

1282 yılında külliyetli bir para mukabilinde
engin bir alienin varasetini mütegalibeden bi-
sinin üzerine tescil ettiren ve İslâmoğlu'nun
üteaddid ihtarlarına kulak asmayan Simav ka-
ısını, naklen tayin edildiği başka bir yere gi-
eriken (Dağardı) denilen yerde bastırmıştır.
anında iki kansı ve mevcut serveti ile seya-

hat eden kadının bütün paralarını alan (İslâmoğ-
lu) bağlamasını eline alarak kadiyi oynatmağa
başlamıştır. Temmuz sıcağında güneşin altında
cübbesinin eteklerini arkasına bohçalayıp, elifi-
ye şalvarını iki yana savurarak, koskoca sarığı
ile göbek atan Simav kadısının karılarından biri
onun yanına yaklaşıp kulağına:

— Çok yoruldu efendi, biraz otur da din-
len demesi üzerine:

— Sus karı! Mustafam kararını bilir, diye-
rek oyuna devam etmiştir.

İslâmoğlu yedi yıl süren maceralarının son
zamanlarında şakavetten vaz geçip emeli ile Ge-
diz'in Orhanlar köyünde bir ev yaptırmış ve
içinde oturmağa başlamıştır. 1284 yılında bu kö-
yü muhasara eden müfrezeler İslâmoğlu'nu sı-
kıştırmak teslim olmağa zorlamışlardır. Muha-
sara çemberini yapıp geçmek için teşebbüse ge-
çen İslâmoğlu bu sırada kendisine ihanet eden
Gökçe adında bir köylünün attığı kurşunla ya-
ralanmış, bir ceviz ağacının ardına saklanarak
son kurşununa kadar kendisini korumuş ve niha-
yet aldığı kurşun yaraları ile orada düşüp öl-
müştür. Kütahya kızları tarafından İslâmoğluna
yakılan türkû şudur (***)

İslâmoğlu derler benim adımı
Yiyen bilir ince bıçağımın tadını
Yaman olur Şaphanenin adamı
Nolaydın da keşke teslim olaydın
Konak avlusuna kendin varaydın

Şaphane dağına duman бүtүdү
Üçyüz atlı beşyüz yaya yürүdү
Can Mustafam şu dünyada bir idi
Nolaydın da keşke teslim olaydın

İslâmoğlu inip gelir enişden
Her yanları görünmüyor gümüşten
Mevlâm kurtarsın seni bu işden

Nolaydın da keşke teslim olaydın
İslâmoğlu Orhanlılara yaslanır
Yağar yağmur çepkeni ıslanır
Deli gönül bir gün olur uslanır

Nolaydın da keşke teslim olaydın
İslâmoğlu derler benim bir adımı
Düşmandan üç almak idi muradım
Tavıada bağlandı kaldı kır atım
Nolaydın da keşke teslim olaydın

Sadi Y. ATAMAN

(***) Uşaklı Mustafa Helvacıoğlu'ndan a-
lmıştır. Bu türkû, davul zurna ile çalınmadan
köy kızları gelin olmağı ar sayarlarmış.

Ummandan Damlalar :

HALK DENEN ERMIŞIN BİR DILLENMESİ DAHA

SEYRANI'DEN BİR ŞİİR

Yazan : Behçet Kemal ÇAĞLAR

Deryaya akan ırmağın
Katre olsam sellerine.

«Olsam» diye ârifane bir tecahülle
yahut engin bir tevazula dileyip durdu-
ğuna bakmayın. O şiir deryasına akan
halk ırmağının damlalarından değil,
kollarından biridir.

Gerçi «Kemiği yâr zülfünün telle-
rine tarak» olmadan toprakta çürü-
müştür ama, şiiri nice âşıkların dilin-
de, nice cânanların zülûflerine değen
sam yelleri gibi esmektedir.

İşte tamamı, hiç neşredilmemiş
bir şiiri:

Dağlarda nerkis sanırdım
Ala gözlüm mestim seni
Sözünden özün tanırdım
Fehmederdim dostum seni

**

Lokma oldum hamurlardan
Ben soyundum samurlardan
Olur olmaz çamurlardan
Sakinmazdım üstüm seni

**

Varsam kırklar Mekkesine
Tuğra olsam sikkesine
Bir gerçeğin tekkesine
Seremedim postum seni

**

Dersim aldım «İsmi Hu» dan
Kara toprak kanlar yudan
Seyrani keyfimce sudan
Doldurmadım testim seni.

Halk ağzı şiirler yazdığım zaman
mahlasını «Ankaralı» kelimesini kata-
rak kullandığım büyük ve eski usta
«Aşık Ömer»in — Susar susar da evli-
yalar gibi söyler sözünü— dediği san-
ki halk şâirleridir.

Onlara halkın nasıl «Ermış» mua-
melesi ettiğini, Anadoluyu biraz gezen-
ler pek iyi bilirler. Birkaç yerde söy-
ledim ve yazdım:

Gümüşhane köylerinden birinde,
ölmek üzere olan bir ihtiyar arabacı,
oğluna sesleniyordu:

— Bahri! Ağır hastayım, gel üstü-
me bir «Koroğlu» oku!

Ermışlerin en yenilerinden ve de-
rinlerinden biri de bizim Evrekli Sey-
rani'dir.

Hangi rind, serâzâd ve sözüüm ya-
bana münevver şâirimiz Allaha bu ka-
dar güzel, terbiyeli ve asil kafa tuta-
bildi:

Terzi başımıyım biçip dikeyim
Mesnedim yok, azlım kaygı

çekeyim

Evvel - âhir bir kurbanlık tekeyim
Vakti gelsin bıçağımı çal bana!

Seyrani bu! Halk denen ermişin
dile geleni! Bir söyler amma pir söy-
ler.

Seyrani kaldır parmağın
Vaktidir Hakka durmağın.

TÜRKMEN, YÜRÜK VE TAHTAÇILAR
ARASINDA TETKİKLER, GÖRÜŞLER

— 2 —

Yazan : Naci KUM

4 — Maddi kültüre ait bazı ev eşyası adları ve resimleri :

Karageçili aşiretinden, hâlâ çadırda yaşayan Süleyman Hocanın evinde yazılmıştır:

Kilden = Bakır maşraba

Cera, Bodus = Toprak desti

Sürtek, duz taşı = Tuz ve yarma ezmeğe mahsus taştan âlet,

Tarha, tahra = Çalı kesmeğe mahsus orak şekilli âlet.

Ot kazması =

Kök kazması =

İptidai çift sapanı ve teferriatı

Hatırıp = Boyunduruk, ok, kılıç, yahut eğenk, demirlik, demir, ökçe.

Meses = Öğendire, sakıt, ince piz, uçlabut: çamur egşiranisi.

5 — Manevi kültür maizemeleri: Hikâye, türkü, destan ve bazı deyişler:

A — Karatekeli aşiretinden Ahmet Ali Gevikten dinlenmiş ve yazılmıştır: Dadaloğlunun at hakkındaki bir türküsü:

Atların yiğidi kulağın diker gözlerin süzer

Hacılar özengisi böğrünü çizer

Çırpıştırınca ağca ceren gibi tezer

Kara eşkin ata dizden sel gerek

Elinle tımar et onu arsıma

(Yani, ar etme)

Çivde (çifte) ver yemini onun kersinme

(kâr ettim sanma)

Size bir söz söyleyen ağalar zorsunma

(Gücünüze gitmesin)

Ağır devlet, hadut avrat (fiyakalı) ortası

kara çadırı mamur ev gerek

İma geyik gibi burnunu yiter

(dik boynuzlu geyik)

Tavus kuşu gibi ardını atar

Benim öğdüğüm at karar mı tutar

Uygun yoldaş iken irak yol gerek

Söylersen sözün sağını söyle

Dinleyin ağalar hepisi böyle

Bu at ister beş ayında bir yayla

Ala karlı, mor sünbüllü, ağ çarşaklı

gök söğütü bel gerek

Dadaloğlum der de aşıklar denizi

Yeni mi tanıdınız ağalar bizi

Canım sevmez abeş (türkü bozuk deve tüyü gibi boz) ile yağın

Yiğidin atı öveyik kır, unutmayın doru koygun al gerek

B — Oğuzun Bozoklu kolundan AVŞARLAR'la Üçoklu boyundan Cerit Türkmenleri arasında —Üçok bozok ihtilâfından dolayı— daimi bir ihtilâf ve mücadele vardır. Dadaloğlunun şu türküsü bunu anlatır: Ceyhan'ın Azizli köyünden Mustafa Mazı tarafından söylenmiştir:

Mağara suyunda gavga kuruldu

Öttü top tüfek te davlumbazlar vurdu

Duydum Bozoklunun beli kırıldı

Ünü İstanbul'a gitti beylerin

Kısacık Hacı ile de Sarı Ahmet kaldı

Elaman vermedi hepisini kırdı

Dayanmaz bunlara beş böyle ordu

Eğil bire Gümüllüğün dağları

Halil ağam da her attığın düşürdü

Cadoğlu'nun tebdilini şaşırır

Mağaralı döküntüsün deşirir

Ünü İstanbul'a gitti beylerin

Paşa beyin oğlu da Deli Osman Ali

Hepsinden yiğidi Mehmet Ali Zor Veli

Bağrıni kursuna verdi Şeyh Ali

Etten kale oldu canı beylerin

Yaşa Dadaloğlum da sen binler yaşı

Cadoğlunu düşürdüler de şol Arslan Daşa

Yaralının uğru indi Maraşa

Necip beyin geri çeksin tuğlan

C — Azizli köyünde bir düğüne rastladık.

Düğün sahibi İsmail Ateş'tir. Beşir Çakır adlı bu köyden bir genç saz çaldı, devul zurna ile halay çekildi. Mustafa Mazı evinde bize düğün ziyafeti verildi.

Dikkat: Düğünde gelin eve girerken, oğlan evi tarafından kendine evvelce verilmiş olan ekmeği evin damına atıyor, atıyor, ki bu eve ben kısmesimle, rızıkımla geldim demektir.

Gelin eve girince de, kaynana, gelinin başına: Arpa, buğday, para karışık bir saç saçıyor ki oğlu, kızı serveti çok olsun diye...

Bu köy düğünde tanıştığım köy gençlerini

Adet ve Gelenekler :

ÇUMRA İLÇESİNİN ALANLI KÖYÜNDE

7 EKİME DAİR BAZI TABİRLER VE ÂDETLER

Yazan : Veli VAROL

Doğup büyüdüğüm, Çumra kazasının güney- batısında (1) bulunan Alan köyünün hem dili, hem de gelenekleri bakımından çift, ekim, harman, bağ bozumu, bulgur kaynatma ve çekme, iş geceleri, av avlamak v.s. yi sırasıyle elimden geldiği kadar aslını bozmadan anlatmaya çalışacağım.

Çift sürülme zamanı :

Köyde; harmanı kaldırdıktan sonra yağmur-

(1) Vilâyet ve kaza yarında güney, batı gibi yeni terimleri görüp şaşmayın. Hakikaten köyümüzde bu yazdığım kelimelerin ilk ikisini aydınlatmak için yeni bir gün indi, gün doğdu (doğu) tarafı, imale de kuzan (buradaki n harfini eski yazıda yazılan, bu yazı ile ancak «n» şeklinde yazılabilecek harfle) söylenir.

GÜZEL ÜSTÜNE

Enginlere inen gönül
Bir yükseğe çıkar mısın?
Yâr aşkına ölen gönül
Gözün açıp bakar mısın?

Bu aşk derdi büyük belâ,
Kendi beyaz, gözü eîâ
Hayali gitmiyor hâlâ
Karşıma bir çıkar mısın?

Görülde sevgili durur
Çiğirime hançer vurur,
Beni görse yüzün dürür
Böyle canım sıkar mısın?

Aşk sevdası bende çoktur
Aradım dermanı yoktur,
Güzeller derdime doktor
Bu derde bir bakar mısın?

Sen bir Mevlânın kulusun
Hangi bahçenin gülüsün,
Hep güllerin bülbülüsün
Dallarında öter mısın?

Aşkın dolusunu içti
Aşk sevdası baştan aştı
Bir kötüye yolun düştü
Bir nasihat eder mısın?

Aman güzel, canım güzel
Ben seni severim ezel
Yazarım ben sana gazel
Benim ile gider mısın?

Geçirdim bu yıl da yazı
Hakka ettim ben niyazı
Gel güzelim etme nazı
Bana cefa eder mısın?

İstanbul şivesi dilin
Yanakta açılmış gülün
Senin gibi bir bülbülün
Kafes(i) olsam girer mısın?

Âşık Mehmet çek cefayı
Dünyada bulman vefayı
Ahirette sür sefayı
Bir gün canın verir mısın?

Âşık Mehmet YAKICI

(toprağa giren sivri demir) yapışan ıslak toprak, elinde öküzleri embellemek (dürtmek) kullandığı öğendirenin (ucunda çivi bulunan bir ağaç) arkasına takılmış obsa (çamurları kazımaya mahsus demir) ile temizler. Öğlen yemek vakti gelince:

— Abdillâh emmil.. Loonn.. Ahmat! Haydin ekmeğ yiyelim.

Böylece birbirine yakın olan 3-5 kişi hayvanları durdururlar. — Onlara da saman, öteberi verirler. — Kimisi yanında kulpu kırılmış boducu (testinin küçüğü), kimisi su kabağını alıp dağarcıklara konmuş azıklarıyla beraber toplanırlar ve ekmeğini yerler.

Yedikleri; yufka ekmeğ, soğan veya evde pısrilerek taslara konmuş pıllâvdir. Bunları:

— Yahu Ali dayı! Bizim yerde hiç gönen (yağmurdan sonra toprakta altta- husule gelen ıslaklık) yok. Hi'i bizde de yok lan Ahmat! Allah bilir amma bu saçtığımız tohumlar boşa gidecek diye konuşarak yerler. — Gönenin ehemmiyetini belirtmek için sunu söyleyeceğim. İhtiyar birisinin canını acıtan birine veya ihtiyar ana ve babanın kendilerine bakmayan çocuklarına ilenirken (beddua ederken) — Yaha (keşke) gönenmesin, derler. — Kalkıp tekrar çift sürmeye devam ederler.

Akşam olup eve gidecekleri zaman öküzlerin kuyruklarını iki defa çekerler ve bundan sonra boyunduruktan kurtarırlar. Bunun da usulü vardır. Her iki öküzün arasına girer, öküzleri tutan boyunduruğun zelvelelerini (gerek asil boyunduruğa, gerekse öküzün boğazının dayandığı ağaçtaki deliğe geçen bir ucu ince, diğer ucu kalın değnek) çıkarır. Bu çekiş dışarıdan yap-sa hapis gibi duran öküzün hızla çıkması yüzün-

den bir kaza olabilir. Bu sebepten yukarıda lenildiği gibi salınır. Öküzlerin kuyruğunu mekle onların yorgunluğunu gidardıklarına nırlar. Bu düşünce ile her gün işin sonunda hareketi tekrar ederler. Öküzler de kuyruğ çekilince işin sona erdiğine kanıtlarlar. Yarırlar ki o günkü iş bitti. Bu ekim ekmedir, de nadas vardır. Bu da yazın yapılır. Burada olmasa, güneşin her şeyi kuruttuğu gibi çilerin çarıklarını ve onların bağı olan sularıyla oltanlarını (delinen çarığın içine konan gön, bir nevi pençe) da kupkuru kurutur. Bu zamanda hem çarığın, hem de sınımlı ayakları ve ayakbileklerini sıkıp acıtmaması çarığı güzelce biselerler. (Katranın koyusudur. Sonra ıslatıp varsa kumun, yoksa ıslak toprağın içine ve gölgeye koyup bir müddet tutarlar. yecekleri zaman oradan yumuşacık çıkarıp ayaklarına giyerler. Çarığın yumuşak mı? diye sanırlar, çok yumuşak olduğunu anlatmak için

— Ol.. vele gibi (elle ovalanabilecek devede yumuşak) diye cevap verir. Böylece ekim kadar hiç sıkıntı çekmeden gezer. Çiftçiler de bir taraftan kendi gönüllerini lendirmek, diğer taraftan öküzlerin yüklerini fişletmek (zira alışmışlardır) için yanık yazı türkü de söylerler.

Yaylalısın sen,
Dalgalısın sen,
Edalısın sen.

**

Yayla demedim,
Yarım demedim,
Kaymak yemedim.

Veli VAM

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ : İHSAN HİNÇER

SAYI : 12

TEMMUZ 1950

YIL : 1; CİLT : 1

BİRİNCİ YIL BİTERKEN

Yazan : İhsan HİNÇER

Dergimizi, bir senedenberi her ayın ortasında aksatmadan çıkarabildik. Çıkarabildik, çünkü bu imkân, inanılmıyacak kadar büyük fedakârlıklar ve ancak Eyüp Aleyhisselâm sabrı kadar engin bir sabır ve azimle elde edilebilmiştir. Bizim, her gün biraz daha mütekâmil bir şekilde çıkmak gayretimizde konumuzla ilgili hiçbir resmî makamın en ufak bir iftihar payı dahi yoktur.

Biz, bütün maddi ve manevi imkânsızlıklar içinde, hedefimizde doğru yol alırken, abone ve okuyucularımızdan başka hiçbir kimseden ufak bir himaye, az da olsa bir alâka görmedik. Kökü, necip Türk milletinin konyunda olan halkiyat ve harsiyatımızı nişyan uçurumuna yuvarlanmaktan kurtarmıya uğraştık. Bu arada, ayağa kalkarak bağırmadık. Onlar da bizi görmediler. Belki de görmek istemediler. Korkuyor ve telâş ediyoruz. Telâşımız bizi görmedikleri için değildir: Telâşımız, halkın giyiminden kuşamına, oyunundan türküsüne, âdetinden an'anesine kadar, bütün folklor ve etnografyasının yabancı ve uydurma unsurların tesiriyle bulandırılması ve bugünlerin bir daha ele geçemeyecek olmasındandır.

Zira medeniyet ile, tren ve makina ile Avrupadan ve Amerikadan gelen yeni cereyanlar ve yeni görüşler, içtimai hayatımıza sür'atle girmektedir. Zaman, tesbit ve derleme devresidir. Sonra çok geç kalınacaktır. Avrupa bu işi çoktan bitirmiş bulunmaktadır. Biz, mahdut sayfalarımızla folklor ve etnografya hazinemizden, gücümüzün yettiği kadarını kurtarmıya uğraşyoruz.

Yıllık abonesi : 60,

altı aylık abonesi : 30

liradır.

Yurt dışı senelik abone :

\$ 8, £ 4, DM. 18

TÜRK HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fillen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Akasray — İstanbul, Tsl. : 22 49 74

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Beklenmeyen yazılar istenince geri gönderilir.

Dizgi ve baskı : YÖRÜK MATBAASI İstanbul